

УДК 658.3

КАРПОВА Крістіна Вікторівна,

кандидат економічних наук, доцент, кафедра управління безпекою, правоохоронної та антикорупційної діяльності, Інститут права імені князя Володимира Великого, ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна академія управління персоналом»

РОБОТА З ПЕРСОНАЛОМ ЯК ЕЛЕМЕНТ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ ТА ШЛЯХИ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ У ВНЗ

В статті досліджено теоретичні та практичні питання економічної безпеки ВНЗ при роботі з персоналом, визначено основні форми та причини корупції у ВНЗ і запропоновані шляхи її подолання.

Ключові слова: економічна безпека, вищий навчальний заклад, персонал, корупція, загрози.

Постановка проблеми. Забезпечення економічної безпеки ВНЗ в сучасних умовах являє собою досить складне завдання, оскільки залежить від вирішення безлічі різноманітних проблем, серед яких діяльність персоналу і студентів займає провідне місце. Можна виділити кілька напрямків забезпечення економічної безпеки ВНЗ: економічна ефективність діяльності ВНЗ, яка оцінюється фінансовими результатами і ефективністю використання економічних ресурсів, фінансова стабільність ВНЗ, виконання вимог державної акредитації, розвиток інтелектуально-виробничого потенціалу та ін.

З розвитком ринкових відносин посилюється конкурентна боротьба між ВНЗ, що неминуче призводить до зростання зовнішніх і внутрішніх загроз, посиленню впливу деструктивних факторів. Тому проблема економічної безпеки ВНЗ, економічна захищеність ВНЗ, інтересів його працівників та студентів стає вельми актуальною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблем економічної безпеки при роботі з персоналом присвячені роботи вчених: О. М. Гегечкорі, С. Р. Демидов, В. Куликов, І. П. Мігус, П. Я. Пригунов, В. Л. Пермінов, С. Д. Резник, І. О. Сенчукова тощо.

Однак деякі питання є недостатньо розробленими і не доведеними до рівня практичного застосування.

Метою статті є аналіз теоретичних та практичних питань *економічної безпеки ВНЗ при роботі з персоналом*, а також *аналіз основних форми та причини корупції у ВНЗ і шляхів її подолання*.

Виклад основного матеріалу дослідження. Безпека освітньої системи – це такий стан системи, при якому гарантується збереження її основних, базових цінностей. При втраті цих цінностей ефективність системи знижується, а потім відбувається її руйнування. Дане визначення базується на принципах функціонування великих і складних систем і методологічно пов'язане із загальною теорією систем.

Основними і незмінними цінностями освіти є людина, педагог, школа, культура. Крім того ці цінності взаємопов'язані і нерозривні в довгостроковому плані, що є однією з основних умов стабільності і прогресивності освіти. В освітніх закладах ці цінності проявляються в першу чергу на рівні якості навчальних планів, програм, концепцій змісту освіти, підручників і посібників, освітніх технологій, а також різних нормативів [1].

У зв'язку з цим під економічною безпекою освітньої системи слід розуміти забезпечення всієї освітньої системи необхідними ресурсами, як мінімум, на порогових значеннях для того, щоб була виконана головна умова безпеки всієї системи: збереження фундаментальних цінностей цієї системи [1]. Необхідно підкреслити, що безпека самих освітніх установ, як фізичних об'єктів, важлива і необхідна, але носить обслуговуючий і підлеглий характер по відношенню до безпеки освітніх систем.

Найбільш загальні положення концепції економічної безпеки ВНЗ можна сформулювати наступним чином [2]:

- під економічною безпекою ВНЗ розуміється його економічна захищеність та інтересів його працівників від зовнішніх і внутрішніх загроз, впливу деструктивних факторів, що дозволяє зберегти і ефективно використовувати для виконання своєї місії свій економічний потенціал;
- під місією ВНЗ як суб'єкта економіки розуміється задоволення потреб населення (фізичних осіб), а також підприємств і організацій (юридичних осіб) в освітніх послугах і дослідженнях шляхом створення та реалізації інтелектуальної продукції;
- економічний потенціал ВНЗ визначається сукупністю і рівнем розвитку наступних факторів:
 - кадровий потенціал;
 - матеріально-технічна база, у тому числі (і насамперед) виробничі площі;
 - соціальна база, як одна з умов стабілізації трудового колективу;
 - організаційно-економічний механізм управління ВНЗ і фінансовими потоками.

Виходячи з перерахованих факторів основними напрямками забезпечення економічної безпеки ВНЗ є [2]:

- розвиток інтелектуально-виробничого потенціалу, що включає (у рамках цієї концепції) стан власних виробничих площ і кадрового корпусу;
- економічна ефективність діяльності ВНЗ, яка оцінюється фінансовим результатом і ефективністю використання економічних ресурсів;
- фінансова стабільність ВНЗ, що включає оцінку наявності та стану власних і залучених коштів, а також виконання фінансових зобов'язань;
- перспективна стабільність, що розуміється в даній концепції як наявність і можливість задоволення попиту на інтелектуальну продукцію ВНЗ;
- виконання вимог державної акредитації з пред'явленням офіційного про неї рішення органів управління вищою освітою.

Таким чином, невід'ємним елементом забезпечення економічної безпеки ВНЗ є його персонал як суб'єкт функціонування ВНЗ в умовах ринкової економіки. Як наслідок, робота з персоналом є предметом забезпечення економічної безпеки освітньої установи.

На підставі виділених факторів, що визначають економічний потенціал ВНЗ, можна стверджувати, що першочерговим завданням в галузі забезпечення економічної безпеки ВНЗ має стати розробка заходів, спрямованих на вдосконалення кадрової політики ВНЗ.

Комплекс заходів щодо стабілізації кадрового потенціалу ВНЗ повинен включати:

- систему критеріїв відбору та формування кадрового складу;
- пропозиції щодо вдосконалення контрактної системи організації праці працівників ВНЗ;
- пропозиції з професійної підготовки фахівців у сфері наукомісткого бізнесу.

Основним джерелом викладацьких кадрів є самі ВНЗ, які повинні звертати особливу увагу на залучення до викладацької роботи молодих і талановитих випускників.

В рамках даних заходів керівництву ВНЗ доцільно вибудувати функціонально-цільову структуру системи економічного управління соціальним розвитком трудового колективу за наступними функціями: прогнозування і планування; фінансування і кредитування; організація та оперативне управління; облік і звітність; аналіз та оцінка: оплата і стимулювання.

Якісно нові підходи до відбору викладацьких кадрів вищої школи, оцінки результативності їх професійної діяльності потребують пріоритетного вирішенні таких завдань:

- забезпечення високої мотивації викладачів у вдосконаленні своєї професійної та педагогічної майстерності;
- стимулювання ефективності наукової діяльності професорсько-викладацького складу на основі розробленої рейтингової системи оцінки його діяльності;
- створення спектру умов для постійного росту кваліфікації професорсько-викладацького складу;
- стимулювання припливу молодих кадрів у вищу школу.

ВНЗ зацікавлені в залученні професіоналів з боку, і в цьому зв'язку можна говорити про якусь конкурентну боротьбу за фахівців, здатних посилити кадровий корпус ВНЗ, привносячи з собою солідний багаж практичного досвіду в різних областях інтелектуальної сфери. Вирішення цієї важливої задачі значною мірою забезпечується контрактною системою організації праці та співпраці.

Досягнення поставлених завдань передбачає реалізацію різноманітних заходів та використання різних інструментів в коротко-, середньо- і довгостроковій перспективі при націленості на забезпечення загальносистемної економічної безпеки ВНЗ.

Важливою загрозою у сфері роботи з персоналом для економічної безпеки ВНЗ є явище корупції.

До основних форм корупції у вищій освіті відносяться [3]: давання хабара перевіряючому органу при акредитації ВНЗ; нецільове використання державних коштів; придбання диплому у відповідальних осіб ВНЗ або через посередника; витребування педагогів під час сесії (завищені вимоги при здачі іспитів, заліків); нав'язування платних консультацій, придбання власних книг, методичних посібників студентам; тиск студентів, які не бажають вчити предмет, на педагогів (нав'язування хабара); тиск на педагогів з боку колег або керівництва з метою здачі іспиту чи заліку.

Основними причинами корупції співробітників ВНЗ є [4]: відсутність академічної винагороди у педагогів; низький рівень оплати праці педагогів; підірваність системи академічних статусів; зниження статусу педагога в суспільстві; високий ступінь специфічності активів викладача; сформований порядок, згідно з яким сформовані певні схеми отримання заліку або іспиту з того чи іншого предмету; загальне падіння моральності у суспільстві та поширення корупції в усіх сферах; поява великої кількості псевдостудентів; низька зацікавленість українського суспільства в якісній освіті; посилення економічного тиску на ВНЗ; зниження кваліфікації професорсько-педагогічного складу ВНЗ.

Поширення корупційних явищ в освіті призводить до ряду негативних наслідків: підрив конституційного принципу рівних можливостей. Цей принцип зазвичай називають «безкоштовною освітою», тобто стартові можливості виявляються спочатку не рівними для тих, хто може дати хабар, і для тих, хто не може цього зробити; духовна деградація суспільства; втрата ВНЗ принципів об'єктивності, непідкупності та високих етичних стандартів позбавляє інститут вищої освіти суспільної підтримки. Зростання корупції дискредитує саму сутність вищої освіти; зниження рівня знань, звідси погіршення якості людського капіталу суспільства [4].

Серйозність розглянутих негативних тенденцій призводить до необхідності розробки заходів протидії, які умовно можна розділити на заходи державного рівня і заходи на рівні ВНЗ.

Можна виділити п'ять груп заходів, які можуть бути реалізовані на загальнодержавному рівні [5]: оптимізація політики оплати праці викладачів та співробітників ВНЗ; коригування програм навчання з переорієнтування їх на навчання практичним навичкам і прив'язці до конкретних задач майбутніх фахівців; формування нормативної бази, спрямованої на протидію корупції у сфері вищої освіти; розвиток системи контролю за діями співробітників ВНЗ, підключення до цих завдань правоохоронних органів; серія PR-заходів.

Крім державних заходів по боротьбі з корупцією у ВНЗ вживаються заходи на рівні навчального закладу, причому вони повинні носити системний характер і мати подвійний напрям: зверху вниз і знизу вгору. Протидія корупції має виходити від чітко заявленої і проведеної позиції ректора і поширюватися на педагогів. З іншого боку, студенти повинні бути націлені в першу чергу на отримання твердих академічних знань, на неприйняття корупції [4].

Студенти також повинні стати учасниками процесу боротьби з корупцією. Для цього необхідно сформувати незалежні студентські суспільства і виробити активну громадянську позицію у студентів та їх батьків.

Заходи протидії корупції на рівні окремого ВНЗ можна умовно розділити на економічні, організаційні, контрольні заходи.

До економічних заходів відносяться: оптимізація системи оплати праці викладачів; підвищення рівня зарплат і загального рівня матеріального забезпечення за рахунок залучення коштів ВНЗ; введення для особливо корупціємистких дисциплін надбавок; введення системи штрафів за участь у діях, які можуть бути зрозумілі як корупційні.

До організаційних заходів можна віднести: розробку детальних внутрішніх правил перескладання іспитів; створення системи моніторингу якості освіти; реформування системи, в якій завідувач кафедри може поставити оцінку замість викладача.

Контрольні заходи включають в себе наступні дії: створення свого роду «телефону довіри» для студентів; створення системи роботи з правоохоронними органами; організація зберігання письмових та інших робіт студентів для перевірки якості; створення незалежної експертної комісії, яка змогла б контролювати загальну якість знань крім іспитів; створення системи попередження багаторазової здачі студентами одних і тих же письмових робіт за погодженням з викладачами; створення системи внутрішніх розслідувань фактів корупції та прийняття за їх результатами управлінських рішень; створення системи захисту викладачів від наполегливих хабародавців.

У число PR-заходів з протидії корупції у ВНЗ входять: доведення до відома студентів їх прав і механізмів, за допомогою яких вони можуть захиститися від корупції; проведення орієнтованої на викладачів і на студентів кампанії, яка роз'яснює деталі антикорупційного законодавства і дають і тим, й іншим конкретні механізми поведінки в цій ситуації; формування системи журналістських розслідувань фактів корупції у ВНЗ.

Крім того, важливим фактором у боротьбі з корупцією у ВНЗ є наявність ціннісного документа, що відображає базові моральні принципи, на яких має бути побудована вся робота ВНЗ. Такий документ, який називається «Кодекс корпоративної культури» або «Кодекс корпоративної поведінки», розроблений і використовується в багатьох великих українських ВНЗ, покликаний сприяти дотриманню основних етичних принципів на всіх рівнях структури ВНЗ, починаючи зі студентів і закінчуючи адміністрацією.

Протидія корупції у ВНЗ має носити програмний характер. Основною метою програми має бути усунення причин і умов, що породжують корупцію.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Персонал ВНЗ є невід'ємним елементом забезпечення його економічної безпеки, оскільки концепція економічної безпеки передбачає формування економічного потенціалу ВНЗ, а основоположним чинником останнього є кадровий потенціал.

У цьому зв'язку робота з персоналом ВНЗ передбачає реалізацію низки заходів, спрямованих на формування висококваліфікованого кадрового корпусу, задоволеного роботою в даному ВНЗ. Виходячи з цього робота з персоналом ВНЗ в рамках забезпечення його економічної безпеки передбачає створення правильної програми лояльності даних суб'єктів.

Таким чином, важливо продумати механізм доведення головних етичних норм до всіх категорій співробітників ВНЗ та здійснення контролю виконання цих норм. Грубе їх порушення має засуджуватися громадською думкою колективу ВНЗ. У випадку особливо серйозних порушень можуть застосовуватися адміністративні, дисциплінарні та інші заходи покарань відповідно до рішення керівництва ВНЗ.

Список використаних джерел

1. Перминов В. Л. Вопросы экономической безопасности образовательных систем в современных условиях российского образования [Электронный ресурс] / В. Л. Перминов. – Режим доступа: http://www.lerner.edu3000.ru/Wladimir_biblos/perminov_1.htm
2. Демидов С. Р. Теоретико-методологические основы и механизм обеспечения экономической безопасности высшего учебного заведения [Текст]: Автореф. дис. ... д-ра экон. наук: 08.00.05 / С. Р. Демидов. – М., 2007

3. Куликов В. Рейтинг взяточников [Текст] / В. Куликов // Российская газета. – 2009. – №13. – С. 7.
4. Сенчукова И.О., Гегечкори О.Н. Коррупция в высшем образовании: причины, последствия, механизмы противодействия [Электронный ресурс] / И.О. Сенчукова, О.Н. Гегечкори. – Режим доступа: http://www.klgtu.ru/ru/magazine/2009_16/22.doc
5. Титаев К. Д. Коррупция в иркутских вузах: аналитическая справка [Электронный ресурс] / К. Д. Титаев. – Режим доступа: http://www.cnsio.irkutsk.ru/projects/corruption/cor_in_high_ed/corrupt_analyze.pdf.

KARPOVA Kristina Viktorivna,

PhD (Economics), Associate Professor,

Department of security management, law enforcement and anti-corruption activities,

Institute of Law named after Vladimir the Great,

Interregional academy of personal management

**HUMAN RESOURCES AS PART OF THE ECONOMIC SECURITY
OF HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS AND WAYS
OF COMBATING CORRUPTION IN UNIVERSITIES**

Abstract. In the article the theoretical and practical issues of economic security at Universities HR, the main forms and causes of corruption in higher education institutions and the ways to overcome it.

Keywords: economic security, higher education institution, staff, corruption and threats.

Одержано редакцією: 10.01.2015

Прийнято до публікації: 18.01.2015

УДК 330.341.(477)

КУРИЛІНА Оксана Василівна,

кандидат економічних наук, доцент, доцент

кафедри цивільного права і процесу,

Національна академія внутрішніх справ;

ГРИЦКО Роман Романович,

аспірант, Національна академія внутрішніх справ;

КРАВЧЕНКО Ігор Володимирович,

аспірант, Національна академія внутрішніх справ

ПІДХОДИ ДО СУТНОСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

У статті розглядаються питання забезпечення економічної безпеки держави. Проводився аналіз як сучасних так і давніших поглядів на дане питання. Розглянуті різноманітні підходи до структури та сутності економічної безпеки держав. Запропоновано найдоцільнішу модель забезпечення економічної безпеки для України. Обґрунтовано потребу розробленні єдиної концепції економічної безпеки України та держав Євросоюзу.

Ключові слова: Євросоюз, глобалізація, забезпечення економічної безпеки держави, національна безпека, мікроекономіка, макроекономіка, європейська економічна система.

Постановка проблеми. Сучасна реальність вимагає кардинально нових підходів до формування дієвої структури Світової та Європейської економік, на етапі розширення глобалізації. Якісна трансформація європейських держав включаючи зростаючу якість потреб суспільства держав, співтовариства, при нерівномірності економічного розвитку як однієї із загроз їх стабільності. Ускладнює характер визначення структури та боротьби із загрозами національній безпеці держав. В основному ці питання розглядаються на мікроекономічному рівні, увага галузевому підходу, що в свою чергу не дає змоги підготуватися до появи нових загроз економікам європейських держав. Вище викладене показує необхідність в подальшому дослідженні даного питання.